

Suomen kieli ja kirjallisuus (FIM)

Äidinkielen ja kirjallisuuden merkityksestä

Oppiaineena äidinkieli ja kirjallisuus on lukio-opetuksen keskeinen taito-, tieto-, kulttuuri- ja taideaine. Se tarjoaa aineksia kielellisen ja kulttuurisen yleissivistyksen sekä oman identiteetin rakentamiseen. Opetus kehittää ajattelemisen taitoja ja vahvistaa sekä arjessa että opiskelussa tarvittavia oppimaan oppimisen taitoja ja vuorovaikutusosaamista. Se saa sisältöjä kieli-, kirjallisuus- ja viestintätieteistä sekä kulttuurin tutkimuksesta. Oppiaine on osa lukion kieli-, kulttuuri-, media- sekä kansalais- ja demokratiakasvatusta.

Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen tavoitteena on taito ilmaista itseään suullisesti ja kirjallisesti eri tilanteiden vaatimalla tavalla. Opetus tähtää sellaiseen kielen ja kirjallisuuden tuntemukseen sekä kielenkäyttö-, teksti-, moniluku-, vuorovaikutus- ja mediataitoihin, joita jatko-opinnot, työelämä ja yhteiskunnassa toimiminen edellyttävät. Opetus perustuu laajaan tekstikäsitteeseen, jonka mukaan tekstit voivat koostua sanoista, kuvista, äänistä, numeroista tai niiden yhdistelmistä tai muista symbolijärjestelmistä. Opetus ohjaa aktiiviseen tiedon hankkimiseen, tiedon kriittiseen käsittelyyn, tulkintaan ja eettiseen pohdintaan.

Kirjallisuudenopetuksen tavoitteena on sekä kauno- että tietokirjallisuuden ymmärtäminen, lukukokemusten syventäminen sekä tekstien erittelemisen ja tulkitsemisen eri näkökulmista. Kirjallisuus tarjoaa elämyksiä ja tukee kriittisen ajattelun, empatian ja identiteetin sekä eettisen ja esteettisen pohdinnan kehittymistä ja kulttuuriperintöön tutustumista. Kirjallisuuden lukeminen monipuolistaa omaa ilmaisu- ja ilmaisua.

Äidinkielen ja kirjallisuuden opetus mahdollistaa omasta kielellisestä ja kulttuurisesta taustasta lähtevän identiteetin rakentamisen moninaisessa ja medioituneessa yhteiskunnassa. Tavoitteena on oppia arvostamaan monikielisyttä, kulttuurista monimuotoisuutta, kielellisiä ihmisoikeuksia, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Opetuksessa pyritään oppiaineen sisäiseen integraatioon, sillä eri tieto- ja taitoalueet ovat yhteydessä toisiinsa. Opiskelussa käytetään monipuolisia menetelmiä ja vaihtelevia opiskeluympäristöjä, kuten verkkoympäristöjä, kirjastoja ja kulttuurilaitoksia, sekä opiskelijoille merkityksellisiä, elämyksellisiä ja oppimisen iloa tuottavia tehtäviä. Tekstejä tuotetaan, tulkitaan ja jaetaan sekä yksin että yhdessä, myös tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen.

Suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärä

Suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän erityisenä tehtävänä on syventää suomen kielen taitoa, moniluku- ja vuorovaikutustaitoja sekä erityisesti suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin tuntemusta. Opetus syventää opiskelijan käsitystä kielitaidon, kielitietoisuuden, omien kielten ja kulttuurien merkityksestä yksilön identiteetille ja yhteisöille. Suomen kieli on sekä opetuksen kohde että väline muiden oppiaineiden opiskelussa. Opetuksessa ohjataan pohtimaan kieli- ja vuorovaikutustaitojen merkitystä jatko-opintojen kannalta.

Opetuksessa toteutetaan oppimäärän sisäistä integraatiota: lukeminen, kirjoittaminen, vuorovaikutus, kieli, tekstit, kirjallisuus ja media kytkeytyvät jokaisen kurssin tavoitteisiin ja sisältöihin siten, että tietojen ja taitojen opiskelu on jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Kirjoitetun yleiskielen hallintaa ja teksti-, puhe- ja vuorovaikutustaitoja kehitetään koko lukion ajan sekä luetaan kaunokirjallisia ja muita tekstejä eri näkökulmista. Lukio-opintojen aikana luetaan vähintään kahdeksan kokonaisteosta, joista vähintään yksi on tietokirja.

Arviointi

Arvioinnin tehtävänä on edistää ja tukea oppimista sekä tehdä näkyväksi osaamisen eri ulottuvuuksia ja opiskelijan taitojen karttumista. Suomen kielen ja kirjallisuuden oppimäärän arviointi kohdistuu oppimäärän yleisistä tavoitteista johdettuihin kunkin lukukauden tavoitteisiin. Nämä tavoitteet kerrotaan opiskelijalle, jotta sekä opettaja että opiskelija voivat seurata opiskelun ja oppimisen edistymistä. Opintojakson aikainen arviointi voi koostua esimerkiksi palautteen antamisesta, itsearvioinnista ja vertaisarvioinnista, jotka tukevat opiskelijaa osaamisen kehittämisessä oppimisprosessin aikana. Arviointivuorovaikutuksen ja -palautteen sekä itsearviointitaitojen avulla opiskelija kehittää käsitystä itsestään puhujana, kuuntelijana sekä tekstien tuottajana ja tulkitsijana. Lukukausiarvosanaan vaikuttavat monipuoliset näytöt, esimerkiksi kirjalliset, suulliset ja mahdolliset muut tuotokset, sekä aktiivinen työskentely lukukauden aikana. Arviointi on monipuolista, avointa, oikeudenmukaista, osallistavaa, kannustavaa ja itsearviointiin ohjaavaa.

Oman koulun erityispiirteet

- Lukion opetus on suurelta osin saksankielistä, eli oppilaat saattavat olla suomenkielisten tekstien kanssa tekemisissä ainoastaan suomenopetuksessa.
- Lukuvuosi jakautuu kahteen lukukauteen, joiden päätteeksi opiskelija saa arvosanan.
- Luokalla 10 käytetään arvosteluasteikkoa 1–6 ja luokilla 11 ja 12 asteikko on 15–0.
- Lukion päättökokeena suoritetaan saksalainen Deutsches Internationales Abitur (DIA). Päättökoetta koskevat määräykset on kirjattu dokumenttiin ”Fachspezifische Hinweise für die Erstellung und Bewertung der Aufgabenvorschläge in der Landessprache als Erstsprache” (Beschluss der Bund-Länder-Ausschusses für schulische Arbeit im Ausland vom 24.09.2015).
- Äidinkieleltään suomalaisen opiskelijan on suoritettava suomen kielen koe osana päättötutkintoa. Koe suoritetaan yhtenä päivänä ja se kestää 240 minuuttia. Koetehtävät pohjautuvat lukion kahden viimeisen luokan oppisisältöihin.
- Koetehtäviä on kahta eri tyyppiä: analyysitehtäviä (Textbezogenes Schreiben) ja aineistoa hyödyntäviä tehtäviä (Materialgestütztes Schreiben).
- Lukiossa painotetaan kirjallisuudenopetusta. Vuosittain luetaan 4–5 kokonaisteosta, joita käsitellään esimerkiksi ryhmätyöskentelyn, kirjoittamisen ja keskustelun tai oppilasesitelmien avulla. Teoksista 1–2 voi olla valinnaisia. Päättökokeeseen voi tulla tehtäviä, jotka liittyvät lukion kahdella viimeisellä luokalla luettuun kirjallisuuteen.

10. luokka eli lukion johdantovaihe (Eingangsvoraussetzungen für die Qualifikationsphase)

- Suomen kieltä ja kirjallisuutta opiskellaan kolme vuosiviikkotuntia

Syyslukukausi 10.1: Tekstit ja vuorovaikutus (ÄI1 ja ÄI3)

Tavoitteet

Tavoitteena on, että opiskelija

- osaa tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja
- rohkaistuu kirjoittajana ja hallitsee kirjoittamisprosessin eri vaiheet
- osaa käyttää muita tekstejä oman kirjoittamisen pohjana
- syventää käsitystä itsestään tekstien tulkitsijana ja tuottajana sekä palautteen antajana ja vastaanottajana
- lisää viestintärohkeuttaan ja syventää viestijäkuvaansa
- syventää ryhmäviestintätaitojaan sekä oppii analysoimaan ja arvioimaan ryhmäviestinnän ilmiöitä
- oppii tarkastelemaan kielen ja nonverbaalisten keinojen merkitystä ja tilanteista vaihtelua eri vuorovaikutustilanteissa

Sisällöt

- keskeiset tekstilajit: kertovat, kuvaavat, ohjaavat, kantaa ottavat ja pohtivat tekstit sekä niiden yhdistelmät
- tekstikokonaisuuden rakentuminen; tekstin tavoitteen, kohderyhmän, kontekstien, sisällön, rakenteen, ilmaisutapojen ja näkökulmien analyysi
- erilajisten tekstien tuottamisen prosessi yksin ja yhdessä sekä tekstien pohjalta kirjoittaminen, referointi ja kommentointi
- tekstien moniäänisyys ja intertekstuaalisuus
- kielen- ja tekstinhuoltoa
- oman vuorovaikutusosaamisen reflektointi, palautteen antaminen ja vastaanottaminen, kuuntelutaidot sekä tavoitteellinen ja rakentava osallistuminen ryhmän vuorovaikutukseen
- vuorovaikutustilanteiden analyysi, keskustelun rakentuminen, merkitysneuvottelu, kieli ja nonverbaalinen viestintä sekä ryhmäviestinnän ilmiöt, kuten roolit, jännitteet ja koheesio

Erityispiirteitä

- tietotekniikan hyödyntäminen opiskelussa
- koneella kirjoitetun tekstin asettelu ja lähdeviittausten merkitseminen
- vertaillaan suomen ja saksan kirjakielen merkintätapoja (lainausmerkit, lähdeviittaukset, välimerkit) ja tiedostetaan niiden eroista
- luetaan ja käsitellään kaksi eri lajityyppiä edustavaa romaania, esimerkiksi *Kim Novak ei uinut Genesaretin järvessä*, *Teemestarin kirja*, *Ilman suuria suruja*, *Populäärimusiikkia Vittulajänkältä*. Koko luokka lukee vähintään yhden yhteisen

kirjan. Toinen kirja voi olla valinnainen. Kirjoja käsitellään ryhmitöiden sekä puhe- ja kirjoitustehtävien avulla. Lisäksi luetaan ja käsitellään lyhyempiä tekstejä ja tekstikatkelmia.

Kevätlukukausi 10.2: Kielen ja kirjallisuuden lajeja ja käsitteitä (ÄI2 ja ÄI4)

Tavoitteet

Tavoitteena on, että opiskelija

- kehittää kieli- ja tekstitietoisuuttaan
- syventää ymmärrystään kielestä ja teksteistä merkityksiä rakentavina kokonaisuuksina
- ymmärtää kielen sosiaalisen luonteen ja merkityksen niin yksilön kuin yhteisöjen kannalta.
- syventää ja monipuolistaa lukemisen tapojaan
- tuntee kaunokirjallisuuden lajeja ja ilmaisukeinoja
- monipuolistaa taitoaan lukea, analysoida ja tulkita monimuotoista kirjallisuutta tarkoituksenmukaista lähestymistapaa ja käsitteistöä hyödyntäen
- ymmärtää kirjallisuuden monitulkintaisuutta

Sisällöt

- erilaiset käsitykset kielestä: kieli rakenteena, merkitysten muodostajana, sosiaalisena ja yhteisöllisenä ilmiönä sekä vallan välineenä
- monilukutaidon käsite, laaja tekstikäsitelmä, tekstilajin käsite
- kirjallisuuden tehtäviä ja lukemisen tapoja, erityisesti analyttinen, elämyksellinen lukeminen ja kirjoittaminen
- kirjallisuuden keskeisiä lajeja, ilmaisukeinoja ja analyysin käsitteitä
- kertomus ja kertomuksellisuus kauno- ja tietokirjallisuudessa sekä muissa teksteissä, esimerkiksi teatteriesityksissä, elokuvissa, peleissä tai muissa mediateksteissä
- kirjallisuuden tulkinnan erilaisia lähestymistapoja

Erityispiirteitä

- luetaan ja käsitellään kaksi kokonaisteosta. Toinen niistä on näytelmä, esimerkiksi *Saituri*, *Lokki*, *Kuningas Oidipus* tai *Romeo ja Julia*. Koko luokka lukee yhden yhteisen kirjan. Toinen kirja voi olla valinnainen. Kirjoja käsitellään ryhmitöiden sekä puhe- ja kirjoitustehtävien avulla.

11. ja 12. luokka eli lukion syventävä päättövaihe (Qualifikationsphase)

- Luokat 11 ja 12 muodostavat lukion syventävän päättövaiheen. Sekä lukion kahden viimeisen luokan todistusarvosanat (pisteet 15–0) että kirjallisen päättökokeen arvosana vaikuttavat lukion päättötodistuksen arvosanaan.
- Suomen kieltä ja kirjallisuutta (FIM) opiskellaan kummallakin luokalla neljä vuosiviikkotuntia.
- Kunakin lukukautena (11. luokan syksy ja kevät, 12. luokan syksy) oppilaat kirjoittavat kaksi kirjallista koetta ja lisäksi arviointiin vaikuttaa jatkuva näyttö. 12. luokan keväällä kirjoitetaan yksi koe.

11.1: Tekstien tulkinta ja kirjoittaminen (ÄI5 ja ÄI6)

Tavoitteet

Tavoitteena on, että opiskelija

- syventää kriittistä lukutaitoaan, erityisesti medialukutaitoaan
- ymmärtää median toimintatapoja, median merkityksen identiteettien rakentumisessa ja median roolin yhteiskunnallisena vaikuttajana
- oppii tulkitsemaan monimuotoisia tekstejä, erityisesti mediatekstejä, sekä analysoimaan niiden ilmaisutapoja ja vuorovaikutusta
- perehtyy vaikuttamisen ja argumentoinnin keinoihin sekä syventää niihin liittyviä tietoja ja taitoja
- rohkaistuu kirjoittajana ja syventää kirjoitusprosessin hallinnan taitojaan
- syventää käsitystään tekstin rakenteen, kielen ja ilmaisutapojen vaikutuksesta tekstin merkityksiin
- syventää taitoaan käyttää muita tekstejä oman kirjoittamisen pohjana ja arvioida tekstien luotettavuutta.

Sisällöt

- sananvapaus, mediakritiikki, mediaetiikka
- tekstien ideologisuuden tunnistaminen, mielipiteen ja tutkimustiedon erot
- vaikuttamisen kielelliset ja audiovisuaaliset keinot sekä argumentoinnin tavat ja retoriset keinot
- lähdekritiikki, tiedonhankinta ja -hallinta, tekijänoikeudet
- puhuttujen ja kirjoitettujen kantaa ottavien ja vaikuttavien tekstien analysointia ja tuottamista
- kirjoittaminen prosessina: ideointi, aiheen rajaaminen sekä näkökulman valinta; jäsentely, muokkaaminen ja viimeistely; palautteen antaminen ja vastaanottaminen
- tekstien pohjalta kirjoittaminen, kielen- ja tekstinhuoltoa
- tekstin omaäänisyyttä tukevia sanataideharjoituksia

Erityispiirteitä

- Syyslukukaudella luetaan ja käsitellään kaksi kokonaisteosta, esimerkiksi *Anna Liisa*, *Nukke koti*, *Täällä Pohjantähden alla I tai Sudenmorsian*. Kirjoja käsitellään ryhmätöiden sekä puhe- ja kirjoitustehtävien avulla. Lisäksi luetaan ja käsitellään lyhyitä tekstejä ja tekstikatkelmia.

Kevätlukukausi 11.2: Kirjallisuus ja konteksti (ÄI7 ja ÄI8)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- lisää kirjallisuuden tuntemustaan ja oppii tarkastelemaan kaunokirjallisuutta myös osana muuttuvaa yhteiskuntaa
- ymmärtää eri kontekstien merkityksen kirjallisuuden tulkinnassa
- tuntee maailmankirjallisuuden keskeisiä teoksia ja teemoja sekä osaa analysoida niitä osana kulttuurikontekstia
- lisää esiintymisroheuttaan ja ymmärrystään esiintymisjännityksestä
- kehittää esiintymistaitojaan sekä kykyään tuottaa erilaisia puhuttuja tekstejä myös digitaalisissa ympäristöissä
- syventää kykyään analysoida ja arvioida puhuttuja tekstejä ja audiovisuaalista viestintää.

Sisällöt

- kirjallisuuden tutkimista eri konteksteissaan: tekijän ja lajin konteksti, historiallinen ja kulttuurinen konteksti, poliittinen ja yhteiskunnallinen konteksti
- tekstien tarkastelua eri näkökulmista, kuten ihmiskuvan, identiteettien, maailmankuvan sekä arvo- ja aatemaailman muutosten näkökulmasta
- esiintymisjännitys ja vireystila, esiintymisen vuorovaikutteisuus ja yleisön vastuu
- puheenvuoron rakentaminen ja esittäminen yksin, ryhmässä tai audiovisuaalisena tekstinä; kohdentamisen, kontaktin, havainnollistamisen ja ilmaisun taidot
- vuorovaikutustaidot ja -etiikka eri viestintäkanavissa, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa
- puhuttujen ja audiovisuaalisten tekstien analysointi ja arviointi

Erityispiirteitä

- esitelmiä kirjallisuuden tyylikausista ja niitä edustavista teoksista
- luetaan yhdessä yksi kokonaisteos sekä lyhyempiä tekstejä ja tekstikatkelmia. Kokonaisteoksena voidaan lukea esimerkiksi *Juoksuhaudantie*, *Anna minun rakastaa enemmän*, *Tummien perhosten koti* tai *Manillaköysi*

Syyslukukausi 12.1. (ÄI11 ja ÄI12)

Tekstien tulkinta ja kirjallisuus 3

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää kriittistä ja kulttuurista lukutaitoaan
- osaa analysoida, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä
- ymmärtää tekstin tavoitteiden ja kontekstin merkityksen tekstien tulkinnassa
- osaa esittää ja perustella tulkintansa teksteistä tarkoituksenmukaisia käsitteitä käyttäen.
- tuntee Suomen kirjallisuuden keskeisiä teoksia ja teemoja sekä osaa analysoida niitä osana kulttuurikontekstia.
- tuntee päättökokeen tekstilajien piirteet ja pystyy laatimaan vaatimusten mukaisen tekstin

Sisällöt

- monimuotoisten asia- ja mediatekstien ja fiktiivisten tekstien analyysi ja tulkinnan rakentaminen sekä käsitteiden käyttö
- erilaisia tapoja tulkita tekstejä
- tekstin sijoittaminen tilanne- ja kulttuurikontekstiinsa
- monimuotoisten tekstien tavat rakentaa merkityksiä, esimerkiksi ilmaisutavat ja -muodot sekä rakenteet
- Suomen kirjallisuus monimuotoisena, moniäänisenä ja monikielisenä ilmiönä osana maailmankirjallisuutta
- kirjoitustaidon varmentaminen: tekstin sisältö, rakenne ja tyyli ja kieliäsu
- kielenhuollon keskeisten seikkojen kertaaminen

Kevätlukukausi 12.2: Kielitietoisuus ja nykykirjallisuus (ÄI13)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- kehittää kieli- ja tekstietoisuuttaan
- syventää ymmärrystään kielestä ja teksteistä merkityksiä rakentavina kokonaisuuksina
- ymmärtää kielen sosiaalisen luonteen ja merkityksen niin yksilön kuin yhteisöjen kannalta
- tutustuu suomalaiseen nykykirjallisuuteen

Sisällöt

- erilaiset käsitykset kielestä: kieli rakenteena, merkitysten muodostajana, sosiaalisena ja yhteisöllisenä ilmiönä sekä vallan välineenä
- kielipolitiikka, yksi- ja monikielisyys, kieli-ideologiat, kielenohjailun periaatteet
- suomen asema maailman kielten joukossa, suomen kielen vaiheet

- suomalaiseen nykykirjallisuuteen tutustumista
- valmistautumista suomen kielen kirjalliseen ja mahdolliseen suulliseen päättökokeeseen